

HVOR KOM DE FRA ?

Oldtidens dygtige skibstømrere.

De sidste tre somre har der været livlig aktivitet i Nydam mose. Der er gjort mange vigtige fund fra romersk jernalder. Det ligefrem væltede op af jorden med større og mindre båddele, pile- og spydspidser, styreåre og almindelige årer samt mange andre interessante fund.

Disse fund er henved 700 år yngre end bådfundet på den anden side af Alssund: Hjortspringbåden.

Også dette bådfund har påkaldt sig stor interesse. Navnet Hjortspring er kendt af mange. I modsætning til fundene i Nydam mose, er Hjortspringbåden's mose fuldstændig tømt for oldsager.

At Hjortspringfundet stammede fra førromersk jernalder, har der blandt fagfolk været stor enighed om. Førromersk jernalder betegner perioden fra 500 år før vores tidsregning til året for Kristi fødsel. Der var stor spredning i fagfolks kvalificerede gæt på en mere nøjagtig datering.

Foreningen med navnet "Nationalmuseets Venner" begyndte 1987 at yde økonomisk støtte til nykonservering og genopstilling af det, der er tilbage af fundet fra den lille mose. Den mose der er så lille, at den ikke engang har et navn.

Udgravningerne i Nydam 1993 blev ledet af Flemming Rieck, og han var også chef for et meget lille hold på 3, der 1987 for sidste gang gravede efter rester af Hjortspringbåden med henblik på at kunne datere fundet efter kulstof 14 metoden. Det lykkedes blandt andet at finde et stykke af et ribbestativ, og dette blev undersøgt og dermed var der gjort ende på diskussionen: hvor gammel er Hjortspringbåden? Nu ved vi, at fundet er fra cirka 350 år før vor tidsregning.

Efter det lille gravehold havde afsluttet deres arbejde, kom en af nutidens store maskiner og genskabte en sø, der er både dybere, længere og bredere end den oprindelige mose.

Den i Nydam fundne egetræsbåd, er i dag udstillet i Gottorp museum.

Allerede 1916 har senere museumsinspektør Jens Raben haft en stærk formodning om, at der netop i mosen ved Hjortspring gemte sig noget helt særligt. Hvorfor Raben ikke anmeldte fundet før 1921 vides ikke, måske har han tænkt på 1864.

Der er publiceret meget om Hjortspringfundet, først og fremmest udgraveren Gustav Rosenberg's bog fra 1937, senere mange andre blandt andet en spændende bog af Flemming Kaul "Da våbnene tav", ligesom Flemming Rieck har skrevet om fundet, for eksempel i "Sønderjysk Månedsskrift" nr. 2, 1992.

Her kun kort om fundet. Det vigtigste selve båden, som er den ældst kendte plankebyggede båd i Nordeuropa. Bygget af lindetræ med en stor bundplanke cirka 17 meter lang og på det bredeste sted omkring 70 cm. Bådens sider består af 4 bordplanker der vel er cirka 13 meter lange og knap så brede som bundplanken. De to øverste bordplanker var afsluttet med en fortykkelse som rælingskant.

På de indvendige sider af de 5 planker er der med 1 meters mellemrum udsparet klamper til fastgørelsen af spanterne. Der har været robænke med plads til to roere på hver bæk. Roerne

må hellere kaldes padlere, da båden faktisk må betegnes som en kæmpestor kano. Der var plads til 20 padlere. Plankerne er syet sammen med lindebast, ligesom spanterne er syet til klamperne med samme materiale. I hver ende af båden har der været 2 snabler, sådan som det kendes fra helleristninger.

Af øvrige fund kan nævnes resterne af to styreårer, der er fundet henholdsvis ved den sydlige og den nordlige ende af båden. Der er fundet 16 padler, der er ret så forskellige, hvilket kunne henlede tanken på, at de må have været privat ejede af bådens besætning. Noget lignende gælder skjoldene, af hvilke der har været mere end 50, altså mere end et skjold til hvert medlem af besætningen. Hvorfor så mange? Måske har der været flere både i angrebet på den alsiske kyst.

Der er fundet sværd, spyd-lansespids, enkelte andre metaldele og en del trægenstande såsom en kølle, en grydeske med mere. Som det mest mystiske er der 4 drejede træting, de ældst kendte drejede træting i Norden. Særlig underlige er 2 drejede trædåser med låg og en træskive med udskæringer.

Hvorfor er så båd med andet udstyr anbragt i denne mose? Der er almindelig enighed om, at det er et offer. Et overvældende stort flertal af de fagfolk, der har beskæftiget sig med fundet mener, at det er et krigsbytteoffer. Dette kendes fra Illerup ådal og fra Nydam selvom disse fund er meget yngre end Hjortspring. De fleste antager, at det er den sejrende part i en konflikt, der har ofret det erobrede bytte til guderne, ganske som det er beskrevet af den gamle romerske skribent Tacitus.

G. Rosenberg, der var den første udgraver i Hjortspring, har beskrevet hvorledes der rundt om i mosen var det han kalder brønde. Disse brønde var alle i et dybere moselag end båden og de indeholdt knogler af okse og svin. Dette var efter Rosenbergs mening offergaver til guderne nedlagt i Bronzealderen. Dette må udlægges derhen, at mosen var en gammel hellig offermose. Denne offermose blev så udpeget til det hellige sted hvor det store offer skulle foregå. Beliggenheden i en dal omgivet af store bakker, selv i dag ret langt fra bebyggelse og omkring 1½ km. i luftlinje fra kendt jernalderbebyggelse, ja det kan nok sætte fart i fantasien.

Talrige forskere har beskæftiget sig med fundet fra Hjortspring hvor ikke alene skibet eller vel snarere båden, men også de øvrige fund har givet og giver anledning til mange overvejelser.

Hvordan havnede denne båd i en lille mose midt inde på Als mange meter over havoverfladen ?

Hvor er denne båd kommet fra?

Har den været så sødygtig at den har kunnet sejle i/over åbent vand ?

Hvorfor er der i dette fund både ting, der er udpræget germanske, og andre ting der er af keltisk oprindelse ?

Da der ikke findes lignende bådfund, da der ikke kan gøres flere fund i mosen, da der ikke er nogen skriftlige kilder fra samtiden, ja så kan det næppe lykkes at få svar på de stillede spørgsmål.

Ved på forskellig vis alligevel at arbejde med løsninger af nævnte spørgsmål, har nogle mennesker på Nordals startet foreningen: "Hjortspringbådens Laug", hvis formål er, at bygge en tro kopi af Hjortspringbåden med de redskaber, der har stået til rådighed da båden var ny, bygge med originale træsorter, fremstille bast til at surre skibsplankerne sammen med, at fremstille værktøj, våben og udstyr også med de gamle redskaber.

Når båden er færdig kommer det til en afprøvning af sejlegenskaber under forskellige forhold.

Ved en sådan afprøvning vil der kunne gives svar på nogle af de spørgsmål der er skitseret ovenfor, ligesom afprøvning af de rekonstruerede vikingskibe har givet værdifulde oplysninger om vikingetiden. En af disse rekonstruktioner var "Sebbe Als", der jo, som navnet siger, stammer fra Als.

Der er medlemmer af "Hjortspringbådens Laug" der kun med økser har lært at tilhugge lindeplanker, så plankernes tykkelse reduceres fra 4 cm. til 2, dog med bevaring af de 4 cm. med regelmæssige mellemrum til de såkaldte klamper. Nogle medlemmer har fremstillet lindebast, andre har smedet økser og andet værktøj. Et medlem har været i forbindelse med Nationalmuseets konserveringsafdeling i Brede, for at finde ud af, om skjoldene har været flade eller buede. Selv tæt kontakt til specialisterne fra Nationalmuseets Skibshistoriske Laboratorium i Roskilde, kan ikke give forklaring på alle de praktiske detaljer ved et sådant skibsbyggeri. Det kunne synes nemt blot at kopiere, men dels er det ikke hele båden der er bevaret, dels er det sandsynligt, at det bevarede har skiftet form undervejs på den 2300 år lange rejse.

Medens de fingernemme og teknikere tumler med det praktiske rekonstruktionsarbejde er der medlemmer af Lauget der prøver at besvare andre af de stillede spørgsmål.

Hvordan kom båden op til og ned i mosen? og hvor kom båden fra ?

Følgende redegørelse er baseret på kendsgerninger fra Hjortspringfundet, kombineret med fantasi.

Bådens størrelse gør det sandsynligt at den må være kommet enten fra Lillebælt eller Alssund, da den umuligt kan være bygget til de indre alsiske farvande. En af de fingersnilde bådbyggere har fremstillet en terrain-model, hvor modellens grundflade er som et kort i målestok 1:10 000 medens højderne er kraftigt forøgede. Når man ser på denne model er det nærmest udelukket, at båden kan være kommet fra Lillebæltsiden. Selvom selve båden vel har vejret 550 kilogram og selvom der ville være 20 besætningsmedlemmer eller snarere sejrskrigere til at bære, ja så er det nu et langt stykke at bære fra Alssund til den lille mose der dengang var en lille lavvandet sø. Fra vikingetiden er det kendt hvorledes man har trukket skibe gennem lavt vand, for eksempel Kanhavekanalen på Samsø. Ved at se på terrain-modellen er det soleklart, at båden må være trukket fra Stevningnor (mellem forpoterne på det rovdyr i spring, som øen Als tegner sig på landkortet) videre gennem Stolbro Bæk. En rekognoscering langs bækens øvre løb gør det helt evident, at båden har kunnet slæbes i bækken helt frem til et punkt kun 150-200 meter øst for mosen. Båden har fra bækken kun skullet bæres denne strækning, omend op over en bakke. Højden fra bundplanken til rælingskanten har været cirka 70 cm. Enhver kan prøve hvorledes det er at bære i den ene hånd omkring 27 kilogram med hånden ca. 1 meter oppe fra jorden. Endnu sværere hvis man er under garderhøjde.

Båden lå i mosen på siden, med den mod Stolbro Bæk vendende side (øst) opad. Man kan næsten se for sig, hvorledes "padlerne" har båret den. Da de halede båden op af bækken havde de lagt lange rafter fra bækens kant og hen mod mosen (søen). Derefter var det let for både 10 og 20 mennesker at hale båden op på rafterne og bære båden op over bakken ned til søen, hvor enderne af rafterne blev anbragte

på søens vestre bred. Når de østre ender af rafterne blev løftede, kunne båden langsomt glide ned i den lavvandede sø, så den kom til at ligge på siden. Da båden blev fundet 2300 år senere lå den netop på siden.

De øvrige genstande der hører med til Hjortspringfundet, er så lagt eller smidt ned i søen, der senere er blevet til den lille mose.

Meget sværere bliver det med et forsøg på at finde ud af, hvor bådens hjemsted oprindeligt har været. Som omtalt findes der ikke andre fund der kan sammenlignes med båden.

Før man kunne datere ved hjælp af kulstof 14 metoden, eller andre moderne metoder, var en af de vigtigste dateringsmetoder nøje at beskrive og tegne oltidsfund, hvor de var i uforstyrrede lag. Det øverste lag ville så altid være det yngste. Ved uendelig tålmodighed og sammenligninger kunne man så ret nøje datere forskellige genstande, f. eks. keramik. Nu er det så heldigt, at der imellem de fund der er gjort sammen med båden og alt det andet fra Hjortspring var rester af en lerkrukke. Den blev fundet udenfor bådens vestligste del og lå sammen med en del våben. Krukken var gået i stykker, men kan med sikkerhed rekonstrueres og dermed bruges til sammenligning med andre fund.

Førromersk jernalder er inddelt i undergrupper. Perioden omkring 350 år før vores tidsregning kaldes blandt andet Jastorf/Ripdorf, La Tène. Disse betegnelser henviser til fundstedernes stednavne. Jastorf/Ripdorf er fra et område i Holsten, Nord- og Østhannover, altså i germansk område, medens La Tène ligger i keltisk område i centraleuropa opkaldt efter fundstedet ved Neuchâtel søen i Schweiz.

Mange keramikfund fra Jastorf/Ripdorf kulturen ser fuldstændig ud som Hjortspringbådens lerkar, der efter rekonstruktion har en højde på 16 cm, og en største vidde på 20 cm. De mange lerkrukker fra Jastorf/Ripdorf er en smule større end Hjortspringkrukken, dog er den alsiske krukke større end de beskrevne "bikrukker" (Bei- eller Neben gefässe). Krukkerne har været anvendt til urner for rester fra ligbrændingen.

De fundne sværd er typisk germanske eenæggede sværd.

La Ténekulturen's mennesker er kendte for dygtigt håndværk, de har blandt andet i førromersk jernalder kunnet dreje i træ. Især er de vel kendte for deres fremstilling af vogne (Dejbjergvognene).

De fra Hjortspringfundet kendte skjolde har meget lignende forbilleder fra La Tène, hvor skjoldene dog har metalbeslag henover skjoldbulen.

Som nævnt er noget af det mest mystiske de drejede trægenstande. De to drejede træåser med låg har megen lighed med 3 andre fund, hvor de dog er keramik. Fra Bornholm et fund, fra Jastorf/Ripdorf området to (Tinsdahl og Beddorf (sidstnævnte dog som et såkaldt Beigefass)).

Når der således i Hjortspringfundet er ting af keltisk oprindelse, må der have været en forbindelse fra La Tène området nordpå, hvilket nok bedst har kunnet ske ved at sejle på floderne, f. ex. Elben eller Oderen.

Det kunne således nemt tænkes, at en gruppe håndværkere fra La Tène området er vandret nordpå. Den sociale udvikling i kelterområderne hen mod større boligenheder (Oppidae) er omtalt i litteraturen og hermed opstod en udpræget social lagdeling. Som opponenter mod de herskende klasser er

beskrevet, hvorledes de selvstændige håndværkere i mange tilfælde er udvandret. Disse håndværkere kan have slået sig ned i Jastorf/Ripdorf området og så der fremstillet skjoldene og blandt andet de drejede træting. I Norden har der ikke været anvendt drejeskive før mange århundreder senere. De lokale kopier af drejede træting er alle af keramik.

Hvorledes disse keltiske håndværkeres både har set ud vides ikke, medens båden fra Hjortspring er typisk nordisk.

Hvor kom så Hjortspringbåden fra inden den endte i den lille mose?. En forudsætning er, at der på byggestedet har været tilstrækkelig store, lige og knastfri lindetræer.

Ovenstående beskrivelse sammenholdt med dette med lindetræerne, denne nordiske båd, blandingen af germanske og keltiske ting i Hjortspringfundet kombineret med den næppe meget sødygtige båd, kunne pege på at lindeværftet har ligget et sted ved Elbens munding eller ved Østersøens kyster.

Litteratur:

Pauli, Ludwig (redaktør)

Die Kelten in Mitteleuropa: Kultur
Kunst und Wirtschaft. Salzburg 1980.

Filip, Jan :

Celtic civilisation and its heritage. Prag 1977.

Kaul, Flemming:

Da våbnene tav. København 1988.

Rosenberg, G.:

Hjortspringfundet. København 1937.

Schwantes, Gustav:

Die zeitliche Stellung des Moorfundes von Hirschsprung,
Nordelbingen 11. bind 1935.